

Borçalı'da Bir Söz Ustası: Aslan Kosalı ve Şiirleri*

Doç. Dr. Bahadır Güneş

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

bahadir.gunes@hotmail.com

Öz

Karapapak / Terekeme Türkleri bugün genel olarak Türkiye, Gürcistan, Azerbaycan, İran ve Ermenistan'da yaşamaktadırlar. Gürcistan sınırları içinde yer alan kadim Türk yurdu Borçalı, Karapapak / Terekeme Türklerinin yoğun olarak yaşadığı eski Türk topraklarının başında gelmektedir. Tarihî Borçalı coğrafyasının eski yerleşim birimlerinden biri olan ve bugün Gardabani adıyla anılan Karayazı, Borçalı içinde ve Karapapak / Terekeme Türklerinin yoğun bir şekilde yaşadığı bölgelerden biridir. Karapapak / Terekeme Türklerinin hâkim nüfusu oluşturduğu Karayazı bölgesine bağlı çok sayıda Türk köyü mevcuttur. Bu köylerden biri de çalışmaya konu olan söz ustası Aslan Kosalı'nın doğup büyüdüğü ve yaşadığı Kosalı köyüdür. Aslan Kosalı'nın adı, Karayazı bölgesine bağlı "Kosalı" köyünden gelmektedir. Âşık Aslan da bu köyden olduğu için "Aslan Kosalı" ismi ile anılmaktadır. Kosalı köyü, Karayazı merkezinin 5 km doğusunda, bölge merkezine giden ana yolun kenarında yer alan 290 rakımlı bir yerdir. Kadim Türk yurdu Borçalı'nın hemen bütün bölgelerinde olduğu gibi Karayazı bölgesine bağlı Kosalı köyünde de âşıklık sanatı ve söze dayalı hünerler öne çıkmaktadır. Bu durum, genelde Borçalı; özelde ise Kosalı köyü temelinde çok sayıda âşığın, söz ustasının yetişmesini sağlamıştır. Kosalı'da yetişen; ancak adını Karayazı'da, Borçalı'nın genelinde ve Türk Dünyası'nda duyuran isimlerden biri de Aslan Kosalı'dır. Bu çalışmanın amacı, Borçalı'nın söz ustalarından Aslan Kosalı'yı hayatı ve şiirleri ekseninde Türkiye sahasında tanıtmaktır. Bu maksatla Aslan Kosalı'nın kısa özgeçmişi ve bazı örnekler yardımıyla şiirlerinin şekil, içerik ve üslup özellikleri belirtilmeye çalışılmıştır. Çalışmada kullanılan şiirler Vahid Ömerli tarafından hazırlanan *Aşık Aslanın Ozan Dünyası* (2009) adlı eserden alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Borçalı, Aslan Kosalı, şiir, yapı, içerik.

* Bu çalışma, 22-26 Mayıs 2017 tarihlerinde Türk Dil Kurumu tarafından Ankara'da düzenlenen 8. Uluslararası Türk Dili Kurultayı'nda sunulan sözlü bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş şeklidir

A Poet in Borchaly: Aslan Kosali and his Poems

Abstract

Today, the Qarapapaq / Terekeme Turks live mostly in Turkey, Georgia, Azerbaijan, Iran and Armenia. Borchaly, an ancient Turkish settlement in Georgia, is the most significant of the lands largely inhabited by the Qarapapaq / Terekeme Turks. One of the ancient settlements of Borchaly and today called as Gardabani, Qarayazi is one of the regions where the Qarapapaq / Terekeme Turks densely populate in Borchaly. However, there are also many other Turkish villages in Qarayazi where the Qarapapaq / Terekeme Turks prevail over other populations by number. One of these villages is Kosali where Aslan Kosali, the poet subject to this research, was born and grew. The family name of Aslan Kosali comes from the "Kosali" village of Qarayazi. Born in Kosali, the poet was given the name "Aslan Kosali". Kosali is a village situated 5 km south to Qarayazi next to the highway to the centre of the region and at an altitude of 290 meters. As is the case with almost all the regions of Borchaly, the ancient Turkish territory, Kosali village also is distinguished with bard tradition and traditional poetry. This, therefore, made it possible for many bards to emerge from Borchaly, in general, and Kosali village, in particular. Among these, Aslan Kosali grew up in Kosali but made a name for himself in Qarayazi, Borchaly and the rest of the Turkish world. The purpose of this study is to introduce Aslan Kosali of Borchaly to Turkey with regard to his life and poetry. To this end, this paper intends to offer the formal, content and style characteristics of the poetry of Aslan Kosali with a short history and certain examples. The poems used in this paper have been received from 'Asiq Aslanin Ozan Dunyasi' (2009) (*The Poetry World of Aslan the Bard*), a book edited by Vahid Omerli.

Keywords: Borchaly, Aslan Kosali, poem, structure, content.

GİRİŞ

Kadim bir Türk yurdu olan Borçalı, bugün Gürcistan Cumhuriyeti sınırları içinde yer almaktadır. Gürcistan'ın başkenti Tiflis'in güneydoğusunda yer alan Rustavi şehrine bağlı olan Borçalı, Karapapak / Terekeme Türklerinin yoğun olarak yaşadığı bölgelerin başında gelmektedir. Kaynaklarda verilen bilgilere göre bölgede yaşayan Karapapak / Terekeme Türklerinin sayısı beş yüz binin üzerindedir. Türkiye'de özellikle Kars ve Ardahan'da da yoğun olarak yaşayan Karapapak / Terekeme Türkleri 1828 tarihinde imzalanan Türkmençay Antlaşması ile birlikte söz konusu bölgeden kitleler hâlinde Türkiye'ye göç etmişlerdir. Bu göçler 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra artarak devam etmiştir.

Karapapak / Terekeme Türkleri bugün genel olarak Türkiye, Gürcistan, Azerbaycan, İran ve Ermenistan'da yaşamaktadırlar¹. Karapapak / Terekeme Türklerinin ata toprakları olan bugünkü Gürcistan ve civarına yerleşmeleri, yerli ve yabancı kaynaklarda çok eski tarihlere dayandırılmaktadır. Arap kaynaklarında İdil Bulgarları ile Hazarların önemli bir boyu olarak "Barsula", "al-Burşaliye" veya "al-Bursul" adı verilen bir kabileden söz edilmektedir. Bizans kaynaklarında bu adın, "Barselia" ve "Barsla" şeklinde yazılıp İdil Bulgarları ile ilgili rivayetlerde "Baraç" ve Kıpçak kabile adlarında "Boroc-oğlu" biçiminde yazılan adların da aynı kabileyi gösterdiğine dair bilgiler verilmiştir. Bunun yanında Orta - Kür Irmağı'nın sağında "Borçalı" olarak adlandırılan topluluğun, eski Hazarlar zamanında Kafkasya'nın güneyine göç etmiş oldukları belirtilir².

VII-XII. yüzyıl Gürcü salnameleri ve diğer yazılı kaynaklar, Türkçe konuşan kavimlerin, Güney Kafkasya ve bugünkü Gürcistan arazilerindeki izlerinin milattan önceye uzandığını belirtmektedir. Buna göre Makedonyalı İskender, MÖ 330'da İberya Seferi sırasında Kür Irmağı civarında Bun Türkleriyle karşılaşmış ve onlarla savaşmayı göze alamayarak geri çekilmiştir. Yine bu konuyla ilgili olarak Hazarların 627-628'de Azerbaycan ve Tiflis'i kuşatmalarından bahsedilmektedir (Alyılmaz, 2002, s. 289).

Kırzioğlu (1992), batıda Ardahan, doğuda Gence, kuzeyde Tiflis ve güneyde Revan ile çevrili bölgede bulunan ve "Karapapak" adıyla anılan Kıpçak uruğunun III. Tridat zamanındaki büyük akın ve istilada buralara yerleştiklerini belirterek bu durumun yabancı kaynaklarca da doğrulandığını kaydetmiştir (Kırzioğlu, 1992, s. 43).

Karapapak / Terekeme Türklerinin eski dönemlerine dair bilgileri, yerli ve yabancı kaynaklarda yer alan ve arşiv belgelerine dayanan verilerle genişletmek mümkündür. Bu durum, Karapapak / Terekeme Türklerinin bugünkü Gürcistan ve civarını çok eski tarihlerden beri yurt tuttuklarını göstermektedir. Büyük oranda Selçukluların Gürcistan'ı fethiyle birlikte Müslüman olan Karapapak / Terekemelerin, buldukları bölgenin geçiş güzergâhı olması dolayısıyla Oğuz ve Kıpçak Türklerinin kaynaşmasından meydana geldiği dile getirilir³.

¹ Karapapak / Terekeme Türklerinin yaşadıkları bölgelerle ilgili yukarıda zikredilen yerlere ek olarak Türkistan ve Rusya da ilave edilmektedir (Tozlu, 2005, s. 86).

² Togan (1970), bugünkü Borçalı Türklerinin Bulgarların bir kolu olduğunu, Hazar Denizi'nin batısında Sasanilere tâbi olan "Bor(u)can" adında bir melikin adının, İran dilinde "Boruç"un çoğul şeklini ifade ettiğini belirtmiştir. Buna ek olarak Togan, I. Baybars gibi Mısır Memlûklerinden bazılarının bu kabileyeye mensup olduğunu belirtir (Togan, 1970, s. 172-179). Ayrıca 1239'da Türk-Moğol unsuru ile birlikte Doğu Avrupa seferine katılan ve tarihî kaynaklarda "külâh-ı siyâh" olarak belirtilen Türk boyunun bugünkü Karapapak / Terekeme Türklerinin ataları olduğuna dair düşünceler de vardır (Alışık, 2005, s. 10).

³ Togan (1979), Selçuklulardan önce bölgenin belli bir süre Arap hâkimiyetinde olduğuna dair bilgi verdiği çalışmada, Borçalı Türklerinin Arapların bölgeye gelme dönemlerinde Dağıstan'da yerleştiklerinden söz etmiştir. *SEFAD*, 2020; (43): 37-58

Karapapak / Terekeme Türkleri, XVI. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin idaresi altına girmeden önce kalabalık sürüleri olan, güçlü bir göçebe topluluk hâlinde yaşadıkları bölgeye hâkim olmuşlardır (Kırzioğlu, 1972, s. 9).

1828 tarihli Türkmençay Antlaşması'na kadar Kuzey Azerbaycan'da, Kazak - Şemseddin Hanlığı'nda ve Borçalı Nehri kenarında yaşayan Karapapak / Terekeme Türkleri, bu antlaşma ile birlikte Türkiye ve İran'a göç etmişlerdir. Türkiye'de Kars, Ardahan ve Iğdır'a yerleşen Karapapak / Terekeme Türkleri, 1854 - 1855 ve 1877 - 1878 savaşlarında buralardan göç ederek Ağrı, Muş, Erzurum, Sivas, Tokat ve Amasya illerine yerleşmişlerdir (Ercilasun, 2002, s. 45-46). Güney Azerbaycan'a (İran) göç edenler ise Sulduz'a yerleşmişlerdir (Bala, 1977, s. 330).

Kadim Türk yurdu Borçalı'nın eski yerleşim birimlerinden biri olan ve bugün Gardabani adıyla anılan Karayazı, Karapapak / Terekeme Türklerinin yoğun bir şekilde yaşadığı yerlerden biridir. Özellikle bölgeye bağlı köylerde Karapapak / Terekeme nüfusu hâkim durumdadır. Bu köylerden biri de çalışmaya konu olan Borçalılı söz ustası Aslan Kosalı'nın doğup büyüdüğü ve yaşadığı Kosalı köyüdür.

Kosalı köyü, Karayazı merkezinin 5 km doğusunda, bölge merkezine giden ana yolun kenarında 290 rakımlı bir yerleşim birimidir. 2006 nüfus sayımına göre 6000 kişinin yaşadığı Kosalı köyünde 19. yüzyıldan beri mescit bulunmakta, 1918 yılından bugüne de Memmed Xıyalov Ortaokulu eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdürmektedir (Memmedli, 2006, s. 41).

Aslan Kosalı, yukarıda kısaca tanıtılan kadim Türk yurdu Borçalı'nın bu tarihsel zenginliğiyle âşıklık sanatını birleştirerek kendisini yetiştirmiş büyük bir söz ustasıdır. Onun bu özelliği, önce doğup büyüdüğü Kosalı köyü, daha sonra Karayazı bölgesi ve Borçalı sınırlarını aşarak bütün Türk Dünyası'na yayılmıştır. Dolayısıyla böylesine önemli bir şahsiyetin Türkiye sahasında hayatı ve şiirleri ekseninde dar kapsamlı tanıtımının yapılması, bu çalışmanın en önemli amacı hâline gelmiştir⁴.

1. ASLAN KOSALI'NIN HAYATI⁵

Karapapak / Terekeme Türkleri arasında âşıklık sanatı ve söze dayalı hünerler öne çıkmaktadır. Bu da bölge halkı arasında çok sayıda âşığın, söz ustasının yetişmesini sağlamıştır. Geçmişte olduğu gibi bugün de Borçalı'da çok sayıda âşık, şair, söz ustası bulunmaktadır⁶. Bugün bölgede yaşayan âşıklar / söz ustaları arasında ön plana çıkan isimlerden biri de Aslan Kosalı'dır. Bu söz üstadının adı, Borçalı'nın Karayazı (Gardabani) bölgesine bağlı "Kosalı" köyünden gelmektedir. Âşık Aslan da bu köyden olduğu için "Aslan Kosalı" ismi ile anılmaktadır.

Aslan Kosalı 15 Ağustos 1929 tarihinde Karayazı bölgesinin Kosalı köyünde dünyaya gelmiştir. Âşık Aslan'ın hem anne hem de baba tarafı Borçalı'nın ileri gelen, tanınmış ailelerindedir. 1935 yılında babasını kaybeden Aslan Kosalı, bu dönemlerde

Ayrıca Togan, Hazar ve Bulgarlara yakın kabilelerden biri olarak kabul ettiği Borçalıların, Araplar döneminde de dillerini muhafaza ettiklerini dile getirmiştir (Togan, 1979, s. 98, 100).

⁴ Hayatı ve şiirleri esasında Aslan Kosalı'yı tanıtmaya amaçlı taşıyan bu çalışmada Aslan Kosalı'nın tarafımızca incelenen şiirlerine ait bütün veriler yer almamaktadır. Şairin söz konusu şiirlerinin daha ayrıntılı ve geniş ölçekli bir incelemesi tarafımızca tamamlanma aşamasındadır.

⁵ Aslan Kosalı'nın hayatı hakkında verilen bilgiler, kendileriyle Borçalı'da yapmış olduğumuz birebir görüşme ve Ömerli (2009)'dan yararlanılarak aktarılmıştır.

⁶ Aslan Kosalı'nın dışında Kosalı köyünün şair ve âşıkları arasında Şair Zabit, Mayıl Usuboğlu, Əlixan Qarayazılı, Veli Qədirlı, Zahid Əlempaşalı sayılabilir (Memmedli, 2006, s. 41-42).

kardeşleri Aydın ve Zakir ile birlikte ağır yokluklarla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Sovyetler Birliği ile Almanya arasında 1941'de meydana gelen savaş, Kosalı'nın sıkıntılarını artırmıştır. Savaşın bitmesiyle birlikte Aslan Kosalı da çeşitli alanlarda çalışmaya başlamıştır.

Aslan Kosalı, Borçalı'nın önemli âşıklarından Alhan Karayazılı tarafından yetiştirilmiştir. Üstadından öğrendiklerini geliştirmiş, kendisi de özellikle Borçalı yöresinin aranan ve sayılan söz ustalarından biri hâline gelmiştir. Kosalı bu özelliğini bir şiirinde şu şekilde ifade etmiştir:

Yeddi oymaq Qaraçöp, Qarayazı mahalı, / Sənətimin ustadı babam ulu Borçalı / Şair Alxan dərs verir, adım Aslan Kosalı, ... (Yaradan hem Yaşayan)

2015 yılında vefat eden Aslan Kosalı, Gürcistan'ın "Şeref Ordenu" ile taltif edilmiş, saziyle desteklediği sözlerini birçok yerde icra etmiştir. Aslan Kosalı, sanatsal faaliyetlerini yalnız Borçalı'da değil, yaşadığı sürece başta Azerbaycan olmak üzere Türk Dünyası'nın farklı bölgelerinde sürdürmüştür.

2. ASLAN KOSALI'NIN ŞİİRLERİ

Aşağıda Aslan Kosalı'nın şiirlerinin yapı, içerik ve üslup özellikleri hakkında bilgi verilmiştir.

2.1. Aslan Kosalı'nın Şiirlerinin Yapı Özellikleri

Bu bölümde şairin şiirlerinde kullandığı nazım birimi, ölçü, kafiye ve redif düzeni hakkında bilgi verilmiştir.

2.1.1. Nazım Birimi

Aslan Kosalı'nın şiirlerinde bentler genellikle 4 dizeden meydana getirilmiştir. Ancak bunun yanında şairin, 5 ve daha fazla dizelik bentlerden meydana gelen şiirleri de mevcuttur.

2.1.1.1. Dörtlük Nazım Birimiyle Yazılanlar

Aslan Kosalı'nın dörtlük nazım birimiyle yazılan şiirlerinin sayısı 120'dir. Bu sayının incelemeye alınan toplam 137 şiir içindeki oranı %87,59'dur. Bu durum, Kosalı'nın şiirlerinde ağırlıklı olarak dörtlük nazım biriminin kullanıldığını gösterir. Aslan Kosalı'nın dörtlük nazım birimiyle yazılan şiirlerinde dörtlük sayıları da değişiklik gösterir. Bu farklılıkta özellikle üç dörtlükten ve dört dörtlükten oluşan şiirlerin baskın olduğunu söylemek mümkündür. Aşağıda bent sayılarına göre dörtlük nazım birimiyle yazılan şiirlerin adları ve birer örneği gösterilmiştir.

2.1.1.1.1. İki dörtlükten meydana gelenler: Aslan Kosalı'nın iki dörtlükten meydana gelen şiirlerinin sayısı 3'tür. *Bilər, Bilər, Beləcə* başlıklı bu şiirlerin dörtlük nazım birimiyle yazılan şiirler içindeki oranı %2,5'tir⁷.

2.1.1.1.2. Üç dörtlükten meydana gelenler: Kosalı'nın üç dörtlükten meydana gelen şiirlerinin sayısı 53'tür. *Qarayaz Eline, Qeyrət Vaxtıdır, Döndü mü, Dünyasan, Dünyanın, Dünyanın, Əlhəmdülillah, Vallah, Sadiq Oldum, İster Niyət Eylə, Demədim mi, Verir, Gələr, Gəl, Kitabımı, Ata Haqqı Ana Haqqı, Oğul, Nəvəm Sərvətə, Olsun, Camı Sağ Olsun, Ay Kamandar, Getdi, Cavan Alma, Gözəldə, İstər, Dedi, Bənzər, Deyirlər, Ay Şamama, A Şahzadə, Görəndə, Olar mı, Sizə,*

⁷ Bu yazıdaki şiir örneklerinin tamamı, Aslan Kosalı hayattayken yayımlanan Ömerli (2009)'dan alıntılanmış ve anılan eserdeki imla özelliklerine göre yazılmıştır.

Ayıbdı, Qocasan ki Qoca, Apardığın Nə Oldu, Çəkər, Könül Bağlı, Vaxtıdır, Dedi, Gələr, Olsun, Bilmirəm, Qardaş, Olmasın, Ürək Yaralıdır, Yaraşmaz, Köçha Köçündən, Müsəlman, İstər, Çalır, Üçün, Allah başlıklı bu şiirlerin dördlük nazım birimiyle yazılan 120 şiir içindeki oranı %44,16'dır.

2.1.1.1.3. Dört dördlükten meydana gelenler: Aslan Kosalı'nın dört dördlükten oluşan şiirlerinin sayısı 51'dir. *Səndədi, Vətənimdə, Dağlar, Dağlar, Təzələr, Bu Dünya, Dünyadı, Dünya, Dünya Sənsiz Dünya Mənsiz, Qurban Olum, Qılar, Mömin Kimi, Var Olsun, Ustad Gördüm, Qurbanam, Müsafirələr Gəlib, Varmış, Dəyməz, Barmaqların, Şair, Baş Əydin, Kimi, Ay Usta, Məktəb, Dilbərim, Gəlin, Gəlib-Gedib, Tellərin, Gəlin, Ay Etibarsız, Gözəllər, Tökülər, Bilmirəm, Axtar, Nərgiz, Gözəl, Gözəldə, Dolanur, Sənin ilə, Saxlayar, Qədar, Dərdin Alım, Gələr, Nə Mənası Var, Mən, Qapıdayam, Sazımda, Olaydı, Yazıq, Kəsi, Olsun, Atmışan* başlıklı şiirlerin dördlük nazım birimiyle yazılan şiirlere oranı %42,5'tir.

2.1.1.1.4. Beş dördlükten meydana gelenler: Şairin beş dördlükten oluşan şiirlerinin sayısı 12'dir. *El-obama, Sənindi, Qaraxaç, Partiyamızdır, Salam De, Dedi, Olaydı, Lələ, Yazığım Gəlir, Çəkəllər, Utanmaz, Nə Olsun ki Mən Hacıyam* adlı şiirlerin dördlük nazım birimiyle yazılan bütün şiirlere oranı %10'dur.

2.1.1.1.5. Altı dördlükten meydana gelenler: Kosalı'nın altı dördlükten oluşan şiirlerinin sayısı 7'dir. *Kosalı, Sən də Gəl, Sən Dediyyin, Borçalı Ziyalılarına, Ay Ellər, Yaradan Həm Yaşayan, Azdı mı* adlı bu şiirlerin dördlük nazım birimiyle yazılan bütün şiirlere oranı %5,83'tür.

2.1.1.1.6. Yedi dördlükten meydana gelenler: Aslan Kosalı'nın yedi dördlükten oluşan şiirlerinin sayısı çok değildir. İncelemeye konu olan şiirler içinde yedi dördlükten oluşanların sayısı 4'tür. *Sənin Cəddin, Hikmətlə Bax, Səni, Bax* başlıklı şiirlerin dördlüklerle yazılan şiirlere oranı %3,33'tür.

2.1.1.1.7. Sekiz dördlükten meydana gelenler: Kosalı'nın incelemeye konu olan şiirleri içinde sekiz dördlükten oluşan tek şiiri *Ya Rəbbi'dir*. Bunun dördlüklerle yazılan bütün şiirlere oranı ise %0,83'tür.

2.1.1.1.8. On dördlükten meydana gelenler: Aslan Kosalı'nın incelenen şiirleri içinde on dördlükten oluşan bir tane şiiri vardır. Bu sayının dördlüklerle yazılan tüm şiirlere oranı %0,83'tür. Kosalı'dan *Karvan Getdi* başlıklı şiir aşağıda gösterilmiştir:

2.1.1.2. Düzensiz Bentlerle Yazılanlar

Aslan Kosalı'nın düzensiz bentlerle yazılan şiirlerinin sayısı 6'dır. Bu sayının 137 şiir içindeki oranı %4,37'dir. Düzensiz bentlerle yazılan şiirlerden *Yaradan hem Yaşayan* başlıklı şiirinde 5+5+5+5+5+4 dizelik bentler; *Gelsin* başlıklı şiirinde 8+8+9 dizelik bentler; *Ağrın Alım* başlıklı şiirinde 18+10+4+10 dizelik bentler; *Qoşdum* şiirinde 19+10+4+6+10+10 bentler; *Danışaq* adlı şiirde 12+20+16+8 dizelik bentler; *Mescide* başlıklı şiirinde ise 10+10+8+10+10+10 dizelik bentler kullanılmıştır.

2.1.2. Ölçü

Aslan Kosalı, şiirlerinin büyük bölümünü hece vezni ile yazmıştır. Bu tür şiirlerde başta 11'li olmak üzere, 7'li, 8'li, 14'lü, 15'li gibi değişik sayılarda hece ölçüsü kullanılmıştır. Bunun yanında az sayıda şiirini serbest tarzda kaleme almıştır. Şairin incelenen 137 adet şiiri içinde hece ölçüsüyle yazılan şiirlerinin sayısı 134'tür. Bu, toplam şiir sayısı içinde %97,81'lik

bir oranı karşılamaqdadır. Serbest tarzda yazılan şiirlerinin sayısı ise 3'tür. Bu sayının yüzdelik oranı ise %2,18'dir.

Aslan Kosalı'nın şiirlerinde ölçü, bütün bentlerde hece sayısı değişmeyenler (7 heceli, 8 heceli, 11 heceli ve 15 heceli şiirler), mısralara göre hece sayısı değişenler, bentlere göre hece sayısı değişenler ve serbest tarzda yazılan şiirler şeklinde alt başlıklara ayrılarak gösterilmiştir.

2.1.2.1. Bütün Bentlerde Hece Sayısı Değişmeyenler

Kosalı'nın kullandığı bentlerde hece sayıları değişmeyen şiirleri 7'li, 8'li, 11'li ve 15'li hece ölçüsüyle yazılanlardır. Bütün bentlerde hece sayısı değişmeyen şiirlerin sayısı 102'dir. Bu sayı, incelenen 137 şiir içinde %74,45'lik bir oranı karşılamaqdadır.

2.1.2.1.1. 7 heceli şiirler: Kosalı'nın 7'li (4+3) hece ölçüsüyle yazılmış şiirlerinin sayısı 1'dir. Bu sayının bütün bentlerde hece sayısı değişmeyen şiirler içindeki oranı ise %0,98'dir. Şairin 7'li hece ölçüsüyle yazılmış tek şiiri Ya Rəbbi'dir:

Məni sevdin yaratdın, / Səni sevdim, ya rəbbi. / Ruzi verdin ucaldın / Səni sevdim, ya rəbbi...

2.1.2.1.2. 8 heceli şiirler: Kosalı'nın 8'li (4+4 / 5+3) hece ölçüsüyle yazılmış şiirlerinin sayısı 38'dir. Bunun bütün bentlerde hece sayısı değişmeyen şiirlere oranı ise %37,25'tir. Şairin 8'li hece ölçüsüyle yazılmış şiirleri şunlardır: El Obama, Sənindi, Dağlar, Sən Dediyn, Dağlar, Təzələ, Dünyadı, Dünya, Dünya Sənsiz Dünya Mənsiz, Əlhəmdülillah, Qurban Olum, Mömin Kimi, Demədim mi, Sənin Cəddin, Ata Haqqı Ana Haqqı, Kosalı'dan Karvan Getdi, Nəvəm Sərvət'ə, Olsun, Qoşdum, Barmaqların, Ay Kamandar, Məktəb, Cavan Alma, Nərgiz, Bənzər, Sənin ilə, Ay Şamama, A Şahzadə, Saxlayar, Könül Bağlı, Vaxtıdır, Qapıdayam, Sazımda, Üçün, Kəsi, Olsun, Atmısan, Nə Olsun ki Mən Hacıyam.

Söylə kimlə başa vardın / Səfalı seyrəngah, dünya. / Çoxların nakəm apardın / Sınəsində bir ah, dünya... (Dünya)

2.1.2.1.3. 11 heceli şiirler: Şairin 11'li (6+5 / 4+4+3) hece ölçüsüyle yazılan şiirlerinin sayısı 62'dir. Bu sayının bentlerdeki hece sayısı değişmeyen şiirlere oranı %60,78'dir. Kosalı'nın 11'li hece ölçüsüyle yazdığı şiirleri şunlardır: Kosalı, Səndədi, Vətənimdə, Qarayaz Elinə, Qeyrət Vaxtıdır, Sən də Gəl, Qaraxaç, Dünyasan, Dünyanın, Dünyanın, Sadiq Oldum, İstər Niyət Eylə, Gəl, Bilər, Hikmətlə Bax, Bilər, Oğul, Var Olsun, Borçalı Ziyalılarına, Partiyamızdır, Salam De, Qurbanam, Müsəfirələr Gəlib, Canı Sağ Olsun, Varmış, Dəyməz, Şair, Ay Ellər, Getdi, Baş Əydim, Kimi, Gəlin, Dedi, Gözəldə, İstər, Dedi, Deyirlər, Görəndə, Olar mı, Ayıbdı, Azdı mı, Gələr, Qocasan ki Qoca, Apardığın Nə Oldu, Çəkər, Beləcə, Dedi, Gələr, Olsun, Bilmirəm, Qardaş, Olmasın, Ürək Yaralıdır, Olaydı, Nə Şirinəmmiş, Köçə Köçündən, Bax, Müsəlman, Çəkəllər, İstər, Utanmaz, Allah.

Silinməz könlümdən surətin sənin, / Bənzərsən ayeyi-sürayə gəlin. / Deyinsiz, arzusuz qurbanın ollam / Qədəm qoyub gəlsən burayə, gəlin... (Gəlin)

2.1.2.1.4. 15 heceli şiirler: Aslan Kosalı'nın 15'li (4+4+4+3) hece ölçüsüyle kaleme aldığı şiirleri 1 adettir. Bunun bütün bentlerde hece sayısı değişmeyen şiirlere oranı ise %0,98'dir. Şairin 15'li hece ölçüsüyle yazılmış tek şiiri i Ay Usta'dır:

Xudadan verilib sənin xeyir payın, ay usta, / Silinərmi qulaqlardan hay-harayın, ay usta, / Polad qədər davamlısan, qılınc kimi kəsərli, / Çox nizandı sinən üstə oxun-yayın, ay usta.

2.1.2.2. Mısralara Göre Hece Sayısı Değişenler

Aslan Kosalı'nın şiirlerinde mısralara göre değişen hece sayıları düzenli değildir. Bir başka deyişle bazı şiirlerdeki birtakım dizelerde hece sayıları şiirin geneline hâkim olan ölçüden genellikle bir veya iki; zaman zaman daha fazla olmak üzere eksik veya fazladır. Kosalı'nın bu özellikteki şiirlerinin sayısı 7'dir. Bu sayının incelemeye alınan 137 şiir içindeki oranı %5,10'dur. Şairin mısralara göre hece sayısı değişen şiirleri şunlardır: Vallah, Getdi, Kimi, Gözəl, Ağrın Alım, Verir, Səni. Söz konusu özelliği göstermek üzere aşağıda gösterilen bentte birinci dize 12; diğer üç dize ise 11 heceden oluşmaktadır:

Köhnə dastan həsrəti ilə görüşdüm / Döndərdin qəlbimi kəbaba, vallah. / Çətin dözər dərdə könül həsrəti, Afərin söylədim bu taba, vallah. (Vallah)

2.1.2.3. Bentlere Göre Hece Sayısı Değişenler

Kosalı'nın bentlere göre hece sayısı değişen şiirlerinin sayısı 25'tir. Bunun genel şiir sayısına oranı ise %17,51'dir. Bu şiirlerde son dördlüğe kadar hece sayılarında herhangi bir farklılık bulunmamaktadır. Son dördlüklerde genellikle 7 heceli tek bentlere yer verilerek şiirin bütününe hâkim olan ölçü bozulmaktadır. Burada şiire ilave edilen farklı ölçüdeki son bentler, içerik olarak da şiirin bütününden ayrılmaktadır. Bentlere göre hece sayısı değişen şiirler şunlardır: Dünya, Ustad Gördüm, Barmaqların, Dilbərim, Gəlin, Gəlib Gedib, Tellərin, Ay Etibarsız, Gözəllər, Tökülər, Bilmirəm, Axtar, Nərgiz, Gözəldə, Dolanır, Yaradan Həm Yaşayan, Qədər, Dərdin Alım, Gələr, Nə Mənası Var, Mən, Bax, Yazıq, Yazığım Gəlir, Müsəlman. Bu özelliği gösteren şiirlerden bir tanesine aşağıda yer verilmiş olup dört bentten oluşan bu şiirde ilk üç bentte 11'li (6+5) hece ölçüsü kullanılmışken son bentte 7'li (4+3) hece ölçüsü kullanılmıştır:

Ruhumu yüksəldir sizin simalar / Səltənət sahibi xumar, gözəllər. / Sızlədi dünyanın zövqü, səfası, / Yığvalını sizdən umar gözəllər...

Aşiq dedi yan basar, / Körpü suyu yan basar, / Mənə can deyən dostum / İndi sənə yan basar.(Gözəllər)

2.1.2.4. Serbest Tarzda Yazılan Şiirler

Yukarıda belirtilenlere ilaveten Aslan Kosalı'nın herhangi bir ölçüye bağlı kalmadığı, serbest tarzda yazılmış şiirleri de vardır. Hece ölçüsüyle yazılan şiirlerine oranla oldukça az olan bu şiirler şunlardır: Məscidə, Danışaq, Gəlsin. Örnek bentte dizelerdeki hece sayıları 7 / 8 / 7 / 8 / 7 / 8 / 7 / 8 / 8 / 8 şeklindedir:

Şair qardaş, razıyam / Dindən, imandan danışaq. / Allahdan peyğəmbərdən, / Təmiz vicdandan danışaq. / Yazılı hədislərdən, / Kamil Qurandan danışaq. / Saz çalıb, söz oxuyaq / Əhli-urfandan danışaq. / Nə kimsədən qeybət edək, / Nə də böhtandan danışaq. (Danışaq).

2.1.3. Kafiye

Aslan Kosalı'nın incelenen 137 şiirinde tespit edilen kafiyeler, kafiye türü ve kafiye düzeni olmak üzere toplam iki alt başlıkta gösterilmiştir.

2.1.3.1. Kafiye Türü

Kosalı'nın şiirlerinde tespit edilen kafiye türleri çeşitlilik göstermektedir. Buna göre şair; yarım kafiye, tam kafiye, zengin kafiye, benzer sesler kafiyesi, mısra başı kafiyesi olmak üzere çeşitli kafiye türlerini şiirlerinde kullanmıştır. Ayrıca bazı şiirlerinde redif önünde kafiyesizlik örneklerine de rastlanır.

2.1.3.1.1. Yarım kafiye: Yarım kafiye, ünlü veya ünsüz tek ses benzerliğine dayanan kafiye türüdür (Alyılmaz, 2003, s. 46). Aslan Kosalı'nın şiirlerinde yarım kafiye örneklerine sıklıkla rastlanır. Kosalı, hem ünlüleri hem de ünsüzleri kullanarak bu kafiye türüne yer vermiştir. Şairin incelenen şiirlerinde tespit edilen yarım kafiye örneklerinden bazıları aşağıda gösterilmiştir:

Oğuz babam, ulu ozan söylədi, / Bir şax üstə min çiçəkdi Kosalı, / Rişə verib hər tərəfə qol atıb, / Mərifət bəhrində təkdi Kosalı. (Kosalı)

Özündə hər sənətkarı, / Tükənməz dövləti-varı, / Gəzdim neçə mahalları, / Elim əhli-sünnətdədi. (El-obama)

2.1.3.1.2. Tam kafiye: Tam kafiye, bir ünlü ve bir ünsüz ses benzerliğine dayanan kafiye türüdür (Alyılmaz, 2003, s. 46). Kosalı'nın şiirlerinde en çok kullandığı kafiye türü olarak tespit edilen tam kafiye örneklerinden bir bölümü aşağıda gösterilmiştir:

Qoyma düşmənlə ala üstünə daban / Şir kimi nəərə çək, verməyənə aman. / əcdadın gömülü, / uyuyub baban / O sən can atdığı həmə torpaqda. (Qeyrət Vaxtıdır)

Naltökənlə Bəzəkliyə zillənək, / Təpəsində saz götürüb dillənək / Arsız-arsız oynayaq, səfillənək, / Çovanalıdan qoylamağa sən də gəl. (Sən də Gəl)

2.1.3.1.3. Zengin kafiye: Zengin kafiye, üç ve üçten fazla ses benzerliğine dayanan kafiye türüdür (Alyılmaz, 2003, s. 47). Aslan Kosalı'nın şiirlerinde çokça kullandığı kafiye türlerindenidir. Genellikle üç sestən oluşan zengin kafiyeye yer veren Kosalı, üçten fazla sesin uyumuna dayanan zengin kafiye örneklerini de kullanmıştır. Şairin incelenen şiirlerinde tespit edilen zengin kafiye örneklerinden bazıları burada gösterilmiştir:

Bəşər yaranandan bəri, / Hüsnünə çoxdur müştəri, / Sən əbədi, biz köçəri, / Ömrümüz havayı, dağlar. (Dağlar)

Çeşmə başı, çınqıl daşı, / Çay qırağı, yarğan qaşı, / Xatırladır yar-yoldaşı, / Qan oynadır, can təzələr. (Təzələr)

2.1.3.1.4. Benzer sesler kafiyesi: Teşekkül noktaları aynı veya yakın olan seslerle yapılan kafiye türüne benzer sesler kafiyesi adı verilmektedir (Alyılmaz, 2003, s. 48). Aslan Kosalı'nın şiirlerinde ahengi sağlamak amacıyla benzer sesler kafiyesine de rastlanır. Oluşum noktaları birbirine yakın seslerin tercih edildiği bu kafiye türünde özellikle "m-n" seslerine dayanan kafiye örnekleri öne çıkar:

Həm sənindir, həm mənimdir, / Seyid Yəhya, sən cəddin. / Bütün külli aləmindir, / Seyid Yəhya sən cəddin. (Sənin Cəddin)

Güvənmə qulluğa, deyil həmdənim, / Bir gün qərğ olacaq sən də gəmin, / Az qananın, yarımçığın nakəmin, / Sonalar az qonar gölünə, oğul. (Oğul)

2.1.3.1.5. Mısra başı kafiyesi: Mısra başı kafiyesi, mısra sonu kafiyesinde olduğu gibi şairlerin ahengi sağlamak, artırmak amacıyla redifleri uzun tutarak mısra başlarında kafiyeli

kelimelere yer vermesiyle oluşturdukları kafiye türüdür (Kara, 1997, s. 33). Eski Türk şiirinin genel özelliklerinden biri olan bu kafiye türüne “Altay aliterasyonu” (Alyılmaz, 2003, s. 49) da denir. Aslan Kosalı'nın şiirlerinde de bazen rediflerin uzatılmasına, bazen de bu durum olmadan mısra başı kafiyesine rastlanır:

Özündən yetişir hər sənətkarı, / Dənəbir ulduztek qız-oğlanları, / Qeyibdən qaynayır dövləti, varı, / Bir hesabla nur-ipəkdi Kosalı. (Kosalı)

Məhəbbət dostunda ara ey olar, / Gəl sevən könlümü ara, ey olar, / Gözəl meyl eyləsə ara ey olar, / Söznü gizlətmədi əyana dedi. (Dedi)

2.1.3.1.6. Redif önünde kafiyesizlik: Aslan Kosalı'nın şiirlerinde tespit edilen bir kafiye türü de Kara'nın Türkmen şair Ata Atacanov'un şiirlerini incelediği çalışmasında yer verdiği redif önünde kafiyesizlik (Kara, 1997, s. 34)'tir:

Qarayaz elinə bahar gəlibdi, / Novruza bax, novruza bax, novruza. / Ölkəm müstəqildi, ellərim azad, / Yolmuza bax, yolmuza bax, yolmuza. (Qarayaz Elinə)

Keçən keçib olan olub / Qaytar oğlum, yurd sənindi. / Səbr kasan tamam dolub / Qaytar oğlum, yurd sənindi. (Sənindi)

2.1.3.2. Kafiye Düzeni

Aslan Kosalı'nın şiirlerini kafiye düzeni açısından şu başlıklar altında toplamak mümkündür: Çapraz kafiye ile yazılan şiirler, koşma kafiyesiyle yazılan şiirler, mani kafiyesiyle yazılan şiirler, değişik kafiye düzenleriyle yazılan şiirler.

2.1.3.2.1. Çapraz kafiye ile yazılan şiirler: Çapraz kafiye, dördlüklerden meydana gelen şiirlerde ilk mısra ile üçüncü mısra; ikinci mısra ile dördüncü mısranın birbiriyle kafiyelenmesiyle oluşur (Alyılmaz, 2003, s. 51). İncelenen 137 şiir içinde Aslan Kosalı'nın doğrudan çapraz kafiye ile yazdığı bir şiire rastlanmamıştır. Ancak birinci dördlüğün dışındaki dördlüklerin koşma kafiyesiyle yazıldığı bazı şiirlerin ilk dördlüklerinin çapraz kafiye ile kaleme alındığı görülmüştür. Bu özellikteki şiirlerden bir tanesi örnek olmak üzere aşağıda gösterilmiştir:

<i>Söylə kimlə başa vardın</i>	a
<i>Səfalı seyranəğah dünyaya</i>	b
<i>Çoxların nakəm apardın</i>	a
<i>Sinəsində bir ah, dünyaya.</i>	b

<i>Adəm yaranandan bəri,</i>	c
<i>Neçə min-min peyğəmbəri,</i>	c
<i>Udubsan yoxdu əsəri</i>	c
<i>Boşalıbdı dərğah dünyaya.</i>	b

... (Dünya)

2.1.3.2.2. Koşma kafiyesiyle yazılan şiirler: Koşma tarzıyla yazılan şiirlerdeki kafiye düzeni aaab, cccb...; abab, cccb...; xaxa, bbba biçimindedir (Alyılmaz, 2003, s. 53). Aslan Kosalı'nın koşma kafiyesiyle yazılan şiirlerinin başlıkları şu şekildedir: *Sənindi, Dağlar, Sən də Gəl, Dünya, Ya Rəbbi, Demədim mi, Sənin Cəddin, Kitabımı, Hikmətlə Bax, Bilər, Ata Haqqı Ana Haqqı, Kosalıdan Karvan Getdi, Borçalı Ziyalılarına, Partiyamızdır, Salam De, Olsun, Canı Sağ*

Olsun, Varmış, Axtar, Gözəldə, İstər, Dedi, Deyirlər, A Şahzadə, Görəndə, Dərdin Alım, Qapıdayam, Olsun, Köçə Köçündən, Müsəlman, Çəkəllər, Olsun.

Şəninə çox söz deyilib,	a
Dilə gəlməz sayı dağlar.	b
Qüdrətdən bəzək vurulub	a
Yaşıl, göy, xurmayı dağlar.	b
Buludların qala-qala,	c
Enər düzə, qalxar yola,	c
Könül isdər səndə qala,	c
Hər il yazı, yayı dağlar.	b
Bəşər yaranandan bəri,	d
Hüsnünə çoxdur müştəri,	d
Sən əbədi, biz köçəri,	d
Ömrümüz havayı, dağlar.	b
... (<u>Dağlar</u>)	

2.1.3.2.3. Mani kafiyesiyle yazılan şiirler: Mani tarzında kafiyelenmiş şiirlerin kafiye düzeni aaxa şeklindedir (Alyılmaz, 2003, s. 54). Aslan Kosalı'nın şiirleri içinde doğrudan mani kafiyesiyle yazılmış bir şiire rastlanmamıştır. Ancak bazı şiirlerinde ilk veya son dördlükte söz konusu kafiye özelliğini görmek mümkündür. Bunlardan iki tanesi örnek olmak üzere aşağıda gösterilmiştir:

Azəridən Kartvelə gəlir mehmanlar, gözəl,	a
İki qardaş arasında şövkəti şanlar gözəl,	a
Büyük zəhmətlə yoğrulub mərifətlə göyərmiş	x
Gürcüstana xoş gəlibdi bu əziz canlar gözəl.	a
...	

(Gözəl)

...	
Aşığı dedi ərən dağlar,	a
Sinəsini gərən dağlar.	a
Yazı, yayı cənnətdi	x
Payız, qışı viran dağlar.	a

(Qədər)

2.1.3.2.4. Değişik kafiye düzenleriyle yazılan şiirler: Aslan Kosalı'nın şiirlerinin büyük bölümü koşma kafiye düzeniyle yazılmış olmakla birlikte bazı şiirlerinde farklı kafiye düzenlerine de rastlanır. Söz konusu özellikteki şiirler arasında *Məscidə*, *Qoşdum*, *Danışaq* ve *Ağrın Alım* sayılabilir.

<i>Getmə, dayan nəzər yetir,</i>	a
<i>Bir sözüüm var, ağrın alım.</i>	b
<i>Söz danış, söhbət elə,</i>	c
<i>Bağla ilqar ağrın alım.</i>	b
<i>Məşuq ol, aşiq tanı,</i>	d
<i>Olma kənar, ağrın alım.</i>	b
<i>Tək yerimə qol keçirək,</i>	e
<i>Məni də apar, ağrın alım.</i>	b
... (<i>Ağrın Alım</i>)	

2.1.4. Redif

Şiirde ahengi desteklemek amacıyla kullanılan ve kafiyeden sonra tekrarlanan aynı görev ve anlamdaki ek, ek+kelime, kelime veya kelime gruplarına redif adı verilir (Alyılmaz, 2003, s. 56). Aslan Kosalı'nın şiirlerinde de ahengi artırıcı bir özellik olarak söz konusu nitelikte redif örneklerine rastlanır. Kosalı'nın farklı şiirlerinden alınmış birkaç örnek aşağıda gösterilmiştir:

...

*Bir-birnə olma paxıl, **Borçalı***
*Bircə yumruq olub sıxıl, **Borçalı***
*Bəsdi bir ocağa yığıl, **Borçalı,***
Aqıl ol dərdini çöz vətənimdə.
 ... (*Vətənimdə*)

...

*Qəm əridib cismi-candan **olmuşam,***
*Ulusdan ayrılıb sandan **olmuşam,***
*Gen günümdə müdam sənnən **olmuşam,***
Dar günümdü, ey yaradan, indi gəl.
 ... (*Gəl*)

2.2. Aslan Kosalı'nın Şiirlerinin İçerik Özellikleri

Aslan Kosalı'nın şiirleri; vatan, kahramanlık, tabiat, dünya, din (İslamiyet), aile, sevgi / aşk, hikmet olmak üzere geniş bir konu yelpazesi içinde değerlendirilebilir. Bunun yanında Kosalı'nın ithaf ve eleştiri özelliği taşıyan şiirleri de mevcuttur. Aşağıda her bir konu ile ilgili şiir başlıkları ve sayıları hakkında bilgi verilerek birer dördlük örnek olarak gösterilmiştir.

2.2.1. Hikmet Konulu Şiirler

Hikmet konusu altında değerlendirilebilecek şiirlerinin sayısı 30'dur. Bu başlık altında toplanan şiirleri şunlardır: *Yaradan Hem Yaşayan, Ayıbdı, Saxlayar, Azdı mı, Qədar, Dərdin Alım, Gələr, Nə Mənası Var, Gəlsin, Qocasan ki Qoca, Apardığın Nə Oldu, Çəkər, Könül Bağlı, Vaxtıdır, Mən, Bələce, Səni, Qapıdayam, Dedi, Gələr, Olsun, Sazımda, Bilmirəm, Qardaş, Olmasın, Ürək Yaralıdır, Olaydı, Yaraşmaz, Nə Şirinəmmiş, Köçə Köçündən*. Kosalı'nın üzerinde en çok durduğu ve şiirlerini yoğunlaştırdığı "hikmet" konusuna dair bazı örnekler aşağıda gösterilmiştir:

Dövlət maldı-malda kı var, / Saxlasan səni saxlayar. / Ey süd əmmiş yaxşı oğul / Saxlasan səni saxlayar... (Saxlayar)

Dünya fani, insan qonaq, / Gələn köçər, dərdin alım. / O şərbətdən yaxın-uzaq, / Hamı içər, dərdin alım... (Dərdin Alım)

Əyər versən sual, aparsan cavab, / Qəmli könül oxşadanlar azdımı? / Düşünən dünyanı, duyan insanı / Ədəb-ərkan saxlayanlar azdımı?... (Azdımı)

2.2.2. Sevgi ve Aşk Konulu Şiirler

Kosalı'nın aşk / muhabbet konulu şiirleri; *Dilbərim, Gəlin, Gəlib-Gedib, Tellərin, Gəlin, Ay Etibarsız, Dedi, Gözəllər, Cavan Alma, Tökülər, Bilmirəm, Axtar, Nərgiz, Gözəl, Gözəldə, Dolanır, Gözəldə, İstər, Dedi, Bənzər, Sənin ilə, Deyirlər, Ağrın Alım, Ay Şamama, A Şahzadə, Görəndə, Olar mı, Sizə* olmak üzere toplam 28 tanedir. Aslan Kosalı'nın sevgi / aşk konusuna dair göstərilən bəzi nümunələr aşağıdakı gibidir:

Xoş cüvəli nazlı gəlin / Müy verir təzə tellərin. / Qıvrılıbdı qaşın üstə / Gəlib üz-üzə tellərin... (Tellərin)

Boyun uca, qəddin elif, bel nazik / Səni kimi gözəl hanı dilbərim! / Nazik burun, dodağın kip, yanaq gül, / Müşkü-ənbər zənəxdanı, dilbərim... (Dilbərim)

Aləmə gəc baxma qönçə dəhan qız, / Bir qırağa min pərvanə tökülər. / Haqdı alır ayrı-ayrı çiçəkdən, / Zambur yığan bal da şana tökülər... (Tökülər)

2.2.3. İthafılar

Aslan Kosalı'nın başkalarına ithaf etdiyi şiirlərinin sayı 24'tür. Bu şiirlərin adları şu şəkildedir: *Kosalıdan Karvan Getdi, Nəvəm Sərvətə, Var Olsun, Ustad Gördüm, Borçalı Ziyalılarına, Partiyamızdır, Salam De, Olsun, Qurbanam, Müsəfirlər Gəlib, Canı Sağ Olsun, Varmış, Qoşdum, Dəyməz, Barmaqların, Şair, Ay Ellər, Ay Kamandar, Dənizə, Getdi, Baş Əydin, Kimi, Ay Usta, Məktəb.* Aşağıda bu konuyla bağlı nümunələr verilmişdir:

İnsanı yaradan arzu, diləkdi, / Qoy onların arzuları var olsun. / Xəliqə layiq olan el nəğməkarı / Sim dindirən sənətkarı var olsun... (Var Olsun)

Öz vətənim, öz oymağım, öz elim / Mənim üçün Xorasandı Xorasan. / Oğuz cəngəvari, ulu keçmişim, / Qarapapaq qəhrəmandı qəhrəman... (Borçalı Ziyalılarına)

Tanrı qulu dinlə bəni, / Bəndən sənə salam olsun, / Görmək istəyirəm səni / Aramızda kəlam olsun... (Olsun)

2.2.4. Din (İslamiyyət) Konulu Şiirler

Dinle (İslamiyyət) bağlı şiirlərinin başlıqları şöyledir: *Əlhəmdülillah, Qurban Olum, Qılar, Vallah, Ya Rəbbi, Sadiq Oldum, İstər Niyət Eylə, Mömin Kimi, Demədim mi, Sənin Cəddin, Verir, Gələr, Gəl, Məscidə, Kitabını, Bilər, Hikmetlə Bax.* Aslan Kosalı'nın şiirləri içində üzerine ən çox söz şöylediği konulardan biri də "din / İslamiyyət"tir. Burada nümunə olaraq bəzi dördlükler göstərilmişdir:

Möminlərin təsbəhində, / Adətədi əlhəmdülillah. / Şükürlə dilindən qoymaz, / Vəhdətədi əlhəmdülillah... (Əlhəmdülillah)

Ay bizi yoxdan var edən / Aləminə qurban olum. / Bismillahla başladığım / Kəlamına qurban olum... (Qurban Olum)

Sadiq oldum ilahimin yoluna, / Peyğəmbərə səlavətım müdəmdi. / İnan mənə zaman gələr, gec olar, / Bir olana ibadətım bu dəmdi... (Sadiq Oldum)

2.2.5. Eleştiri Konulu Şiirler

Aslan Kosalı'nın "tenkidi şiirler" olarak adlandırdığı bu başlık altında *Bax, Yazıq, Yazığım Gəlir, Müsəlman, Çəkəllər, İstər, Utanmaz, Çalır, Üçün, Kəsi, Allah, Olsun, Atmısan, Nə Olsun ki Mən Hacıyam* başlıklı şiirlerini saymaq mümkündür. Aşağıda örnek olarak bazı dördlüklere yer verilmiştir:

Zülümə öyrənib, cəfaya dözüb, / Çox çəkib bu dərdin yüzünü yazıq. / Gözünü açıb məlul-mələl boylamır, / Anlamır arifin sözünü yazıq... (Yazıq)

Peyğəmbərə qarşıdı, Allaha asi, / Süfrəsində şərab olan müsəlman. / Səni aidatmasın şeytan dünyası, / Ay qafası xarab olan müsəlman... (Müsəlman)

Bizim yerdə fal qoyanlar çoxdular, / Ön niyyətə xeyri-karı çəkəllər. / Düz əməldə ehşanətdə yoxdular, / İrəli gedəni geri çəkəllər... (Çəkəllər)

2.2.6. Tabiat Konulu Şiirler

Kosalı'nın tabiatı konu alan şiirleri; *Dağlar, Sən də Gəl, Sən Dedişin, Dağlar, Döndü mü, Qaraxaç, Təzələr* başlıklarını taşımaktadır. Aslan Kosalı'nın tabiat konulu şiirlerine örnek olmak üzere bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

Qaraçöpün dəyələri qurulmur, / Ağ sürüsü Ağlaşana sərilmir, / Zurnalar səslənmir, dəflər vurulmur / Bu dərdləri ağlamağa sən də gəl... (Sən də Gəl)

Şəninə çox söz deyilib, / dilə gəlməz sayı, dağlar. / Qüdrətdən bəzak vurulub / Yaşıl, göy, xurmayı, dağlar... (Dağlar)

Ayağına güvənən beynəva maral, / Su içməyə Kür çayına endinmi? / Minası görəndə geri sıçrayıb / İsgəndərin bərasinə döndünmü?... (Döndümü)

2.2.7. Dünya Konulu Şiirler

Dünya konulu şiirlerinin adları şu şekildedir: *Dünyasan, Bu Dünya, Dünyadı, Dünyanın, Dünya, Dünya Sənsiz Dünya Mənsiz*. Kosalı'nın dünyayı konu alan şiirleri arasında örnek olmak üzere bazı dördlükler gösterilmiştir:

Həyat belə imiş ruzi əzəldən / Gah genəlib, gah daralan dünyasan. / Rəhmət olsun deyib köçən ustada, / Gah boşalıb, gah də dolan dünyasan... (Dünyasan)

Səni də məni də yoxdan var edib, / Yaranmışa bir güzərdi bu dünya. / Nizamı, büsəti böyle qurulmuş, / Kimə gəndi, kimə dardı bu dünya... (Bu Dünya)

Qüdrətdən yaranmış bir möcüzədir / İşi-gücü kəramətdi dünyanın. / Kərbəla axtarıb Məhşədi gəzmə, / Hər qarışı ziyarətədi dünyanın... (Dünyanın)

2.2.8. Vatan Konulu Şiirler

Kosalı'nın "vatan" konulu şiirlerinin sayısı 5'tir. Bunların isimleri; *Kosalı, Səndədi, El-Obama, Vətənimde* ve *Qarayazı Elinə* şeklindedir. Aşağıda bazı örnek dördlüklere yer verilmiştir:

Üstünə nur yağsın, a Zərgər kəndi / Doğrudan da ədəb-ərgan səndədi. / Babalardan qalmış adət-ənənə, / Halal süfrə, neməti-nan səndədi... (Səndədi)

El obama qurban olum / Hər bir zaman hörmətdədi. / Ağsaqqalı nursifətli, / Cavanları mərifətdədi... (El Obama)

Qarayaz elinə bahar gəlibdi, / Novruza bax, novruza bax, novruza. / Ölkəm müstəqildi, ellərim azad, / Yolmuza bax, yolmuza bax, yolmuza... (Qarayaz Elinə)

2.2.9. Kahramanlık Konulu Şiirler

Kosalı'nın "kahramanlık" konulu şiirlerinin sayısı 2'dir. Bunlar; *Sənindi*, *Qeyrət Vaxtıdır*. Aşağıda her iki şiirden alınan örnek dördlüklere yer verilmiştir:

...Yurd yigit oğul yürü / Duman ol dağları bürü. / Ağbabanı, Zəngəzuru / Qaytar oğlum, yurd sənindi... (*Sənindi*)

Oğul dur ayağa qeyrət vaxtıdır / Vətən arxadadır, düşman qabaqda. / Ölməyə tələmə, öldür düşməni / Baban vəsyət edib sənə bu haqda... (*Qeyrət Vaxtıdır*)

2.2.10. Aile Konulu Şiirler

Aslan Kosalı'nın aile ile ilgili 2 tane şiiri vardır. Bunlar; *Ata Haqqı Ana Haqqı* ve *Oğul* şeklindedir. Bu konuya dair aşağıda her iki şiirden alınan örnek dördlüklere yer verilmiştir:

Allahdan qeyri and yoxdu, / Ata haqqı, ana haqqı. / Başqısından imdad yoxdu / Ata haqqı, ana haqqı... (*Ata Haqqı Ana Haqqı*)

...Güvənmə qulluğa, deyil həmdənim, / Bir gün qərğ olacaq sənə də gəmin, / Az qananın, yarımçığın, nakəmin, / Sonalar az qonar gölünə, oğul... (*Oğul*)

2.3. Aslan Kosalı'nın Şiirlerinin Üslup Özellikleri

Aslan Kosalı'nın şiirlerindeki üslup özelliği, şiirlerde kullanılan atasözü, deyim, dua, beddua ve yemin gibi kalıplaşmış dil öğeleri, söz sanatları ve anlatım teknikleri gösterilerek belirtilmiştir.

2.3.1. Kalıplaşmış Dil Öğeleri

Bir milletin duygu ve düşüncesinin, yaşayış ve inanışının kristalize edilmiş şekli olan deyimler, atasözleri, dualar (alkışlar), beddualar (kargışlar) ve yeminler (antlar)... az sözle çok şey anlatabilmeye / söyleyebilmeye imkân veren "kalıplaşmış dil öğeleri"dir. Bu dil öğeleri ait oldukları dillerin gelişim süreci ve kullanım alanları içinde çok az değişime uğrarlar (Alyılmaz, 2003, s. 179). Kendisi de köyde yaşayan Aslan Kosalı, şiirlerinde halk arasında kullanılan kalıplaşmış dil öğelerine çokça yer vermiştir.

2.3.1.1. Atasözleri: Bir milletin sosyal ve kültürel değerlerini ifade eden özlü sözlerin başında gelen atasözlerinin şiir içindeki kullanımı kolay bir iş olmamakla birlikte birçok şair, şiirlerinde atasözlerinden yararlanma yoluna gitmiştir. Aslan Kosalı'nın şiirlerinde de atasözlerinin kullanıldığını gösteren örnekler mevcuttur:

Yazı hökm qədər qəti nə gəlsə haqdan gələr, ... (*Gələr*)

... Ağıla gəlməyənlər gələmiş başa... (*Hikmətlə Bax*)

2.3.1.2. Deyimler: Aslan Kosalı'nın şiirlerinde isim+yardımcı fiil yapısındaki deyimlerin yaygın bir şekilde kullanıldığı görülür. Farklı şiirlerden alınan örnek kullanımın bir bölümü şöyledir: *Sahibsiz qal-* (*Vətənimdə*), *qol at-* (*Kosalı*), *qan ağla-* (*Sənindi*), *qurban ol-* (*El-Obama*), *ayağa dur-* (*Qeyrət Vaxtıdır*), *başa vur-* (*Dağlar*), *qan oynat-* (*Təzələr*), *nəzər sal-* (*Bu Dünya*), *başə var-* (*Dünya*), *yola gəl-* (*Qurban Olum*), *qərğ ol-* (*Qılar*), *nəzər qıl-* (*Ata Haqqı Ana Haqqı*), *cəhd eylə-* (*Oğul*), *başı qarşığı ol-* (*Var Olsun*), *əl çat-* (*Borçalı Ziyalılarına*), *ağıl kəs-* (*Ustad Gördüm*), *kamil ol-* (*Yazığım Gəlir*).

2.3.1.3. Dualar ve beddualar: Aslan Kosalı'nın şiirlerinde beddualardan ziyade duaların daha belirgin bir şekilde kullanıldığı görülür. Bu örneklerden bazıları aşağıdaki gösterilmiştir:

Üstünə nur yağsın a Zərgər kəndi... (Səndədi)

...İki Vali nəvəsinin / Behiştlik olsun dünyası... (Məscidə)

... Otu bitməyəydi quyu qazanın, / Suyu axmayaydı əyri yazanın, / Elni ayaqlayıb yolnu azanın, / Ömrü gödək, adı bədnam olaydı... (Olaydı)

2.3.1.4. Yeminler: Aslan Kosalı'nın şiirlerinde yoğun olmamakla birlikte yeminlere de yer verildiği görülmektedir. Söz konusu örneklerin bazıları aşağıda gösterilmiştir:

*Köhnə dastan həsrəti ilə görüşdüm / Döndərdin qəlbimi kəbaba, **vallah**. / Çətin dözər dərdə könül həsrəti, / Afərin söylədim bu taba **vallah**... (Vallah)*

*Allahdan qeyri and yoxdu / **Ata haqqı, ana haqqı**. / Başqasından imdad yoxdu / **Ata haqqı, ana haqqı**... (Ata Haqqı, Ana Haqqı)*

2.3.2. Söz Sanatları

Söz sanatları şiirde duygu ve düşüncelerin daha etkili bir şekilde aktarılmasında önemli bir etkidir. Aslan Kosalı da şiirlerinde çeşitli söz sanatlarına yer vererek şiir dilinin etkinliğini artırma yoluna gitmiştir.

2.3.2.1. Teşbih: Aralarında bir veya birden fazla nitelikte benzerlik bulunan iki şeyin birini diğərine benzətməkdir (Saraç, 2007, s. 129). Aslan Kosalı'nın şiirlerinde ahengi artırmaq və anlatımı etkili kılmak için en çok yararlandığı söz sanatlarından biri teşbihtir:

*... Qoyma düşmən ala üstünə daban / **Şir kimi nərə çək**, verməynən aman. / Əcdadın gömülüüb, uyuyub baban / O sən can atdığıñ həmən torpaqda. (Qeyrət Vaxtıdır)*

*... Əmrahın dil açan telli sazına, / Xıncının **bülbültek xoş avazına**, / Qırxılı Hüseynin ərkınazına, / Saraçlının söhbətinə baş aydım... (Baş Əydım)*

2.3.2.2. Tenasüp: *Tenasüb*, aralarında anlam bakımından –tezadın dışında- bir ilişki bulunan iki veya daha fazla kelimeyi bir ibarede toplama sanatıdır (Saraç, 2007, s. 160). Aslan Kosalı'nın şiirlerinde sıklıkla yararlandığı söz sanatlarından bir diğəri tenasüptür:

*Boyun uca, **qəddin elif, bel nazik** / Səni kimi gözəl hanı dilbərim! / **Nazik burun, dodağın kip, yanaq gül**, / Müşkü-ənbər zənəxdanı, dilbərim... (Dilbərim)*

*... Atatürkün torpağına, / **Həm düzüne, həm dağına**, / **Məclisinə, yığnağına**, / Şirin-şirin anam olsun... (Olsun)*

2.3.2.3. Teşhis: İnsan dışındaki canlı ve cansız varlıklar ile soyut duygu ve düşüncələrə insana has özelliklər verməyə *teşhis* denir (Saraç, 2007, s. 121). Aslan Kosalı'nın şiirlerinde teşhis sanatının çeşitli örneklerine rastlanır:

*... **Borçalının beşiyində yetişən**, / Əl çatmayan zirvələrlə çəkişən, / **Şeyirlə qovrulan, şeyirlə bişən**, / Yaqubludu Zəlimxandı Zəlimxan... (Borçalı Ziyahlarına)*

*...Aslanın dərdi təzədi, / **Gülüşün könlüm bəzədi**, / Zənəxdan ətri bənzədi / İrəmi-rizvana, Nərgiz... (Nərgiz)*

2.3.2.4. Tezat: Anlam bakımından aralarında zıtlık / qarşıtlık bulunan kelimələri bir ibarede toplamak və ya iki düşünce, duygu və hayal arasında birbirlərinə qarşıtlı olan nitelikləri və benzerlikləri bir arada söyleməkdir (Saraç, 2007, s. 163). Kosalı'nın incelenen şiirlerinde tezat sanatının çeşitli örneklerine rastlanır:

... *Alçakların, ucaların, / Zirvələrdə bəyaz qarın, / Gələn-gedən zəvvarların, / Yollarını kəsən dağlar...* (*Dağlar*)

... *Cəhd eyləyir anlamağa neçəsi, / Kim yoğrub-yapası kündə seçəsi, / Nə gündüzü bitər, nədə gecəsi / Dağa-dağa, çözə-çözə dünyanın...* (*Dünyanın*)

2.3.2.5. Mübalağa: Bir niteliğin, fiilin veya durumun gerçekleşmesi zor hatta mümkün olmayan dereceye çıkarılarak, abartılarak ifade edilmesidir. Diğer bir ifade ile bir durumu - olumlu veya olumsuz- nitelemeye aşırılığa kaçmaktır (Saraç, 2007, s. 219). Aslan Kosalı'nın şiirlerinde mübalağanın özelliklerini sergileyen örnekler de söz konusudur:

...*Sənin Məcnununam, sən mənim Leylim, / Sən vəfasız olsan mən sənə neyim? / Qeyri bir tərəfə dönər mi meylim / Yüz mələk düzüləsə sıraya, gəlin...* (*Gəlin*)

... *Vurğunam səndəki şərmi həyana, / Qusur bulamadım baxdım ha yana, / Yorğun maral kimi baxış miyana, / Gözlərin əv yıxar fəlakət istər...* (*İstər*)

2.3.2.6. Nida (seslenme): Şairin çok duygulanması ve heyecanlanması sonucunu doğuran olayları ve varlıkları göz önüne getirip "ey", "hey" gibi ünlemlerle onlara seslenmesi sanattır (Dilçin, 2005, s. 159). Aslan Kosalı'nın şiirlerinde nida (seslenme) sanatının örneklerine sıklıkla rastlanır:

...*Ovçuluqdan dəm vurana / Oxurdun meydan, a Rəşid...* (*Qoşdum*)

İltizamlıq eyləyirəm, ay ellər... (*Ay Ellər*)

... *Çayların durağı, ey dəniz şair...* (*Şair*)

2.3.2.7. İstifham: Sözü, sorulan şeye cevap verme amacı gütmədən duyguyu ve anlamı güçlendirmek için soru biçiminde söylemektir (Saraç, 2007, s. 227). Aslan Kosalı'nın şiirlerinde zaman zaman istifham sanatının örnekleri de görülür:

Aşiq əlxan, çürüdü mü, / Naxış düzən barmaqların? / Pərdə-pərdə, sədəf-sədəf, / Təldə gözən barmaqların?... (Barmaqların)

... *Ay Aslan Kosalı, baharın soldu, / Gedən çox, dönən yox, bu necə yoldu? / Bu dünyadan apardığın nə oldu? / Bir əməldi, bir kəfəndi, bir cəsəd. (Apardığın Nə oldu?)*

2.3.2.8. İstikak: Kelime anlamı "türeme" olan istikak, bir kök ile o kökten türemiş ya da asli manaları aynı köke bağlı bulunan veya harflere ait şekil benzerliğinden dolayı aynı kökten türemiş gibi görünen bir veya daha fazla kelimenin aynı ibarede bulunmasıdır (Saraç, 2007, s. 254). Aslan Kosalı'nın şiirlerinde az da olsa istikak sanatının örneklerine de rastlanır:

Usdad gördüm tifillikdən ələndim ələyinən, / Meylimi haqqa döndərdim işim yox kələyinən... (*Ustad Gördüm*)

Yaxşını anladım, yamanı bildim, / Elimi, obamı sevdim, sevildim... (*Kimi*)

2.3.2.9. Leff ü neşir: Sözlük anlamı "toplamaq" ve "yaymaq" olan leff ü neşir, iki veya daha fazla kelime veya yargının söylenmesinden sonra bunlarla aralarında ilişki olan kelime ya da hükümlerin sıralanmasıdır (Saraç, 2007, s. 179). Aslan Kosalı'nın şiirlerinde görülen leff ü neşir sanatının örneklerinden bazıları şöyledir:

Şair qardaş, razıyam / Dindən, imandan danışaq. / Allahdan, peyğəmbərdən... (*Danışaq*)

... *Özü qızıldısı övladı zərđi, / Xeyir əməllidi, ləldi, gövhərdi...* (*Ay Ellər*)

2.3.2.10. İrsal-i mesel: Bir düşüncüyü kanıtlamak amacıyla bir atasözünü veya hikmetli bir sözü delil getirmektir (Saraç, 2007, s. 277). Kosalı'nın şiirlerinde az da olsa zaman zaman irsal-i mesel sanatının örnekleri görülür:

Yazı hökm qədər qəti nə gəlsə haqdan gələr... (Gələr)

... Ağıla gəlməyən gələrmiş başa... (Hikmətlə Bax)

2.3.2.11. Telmih: Söz arasında herkesçe bilinen geçmişteki bir olaya, ünlü bir kişiye, bir inanca ya da yaygın bir atasözüne işaret etme, onu anımsatma sanatıdır (Dilçin, 2005, s. 461). Aslan Kosalı'nın şiirlerinde daha çok tanınmış, önemli şahsiyetlere yönelik telmih kullanımına rastlanır:

... Harayla qoç Koroğlunu / Nəbi kimi mərd oğlunu... (Sənindi)

... Ya Əlidi, ya Məhəmməd / Bir kökdü, bir dindi əlbət... (Mömin Kimi)

2.3.3. Anlatım Biçimleri

Aslan Kosalı'nın şiirlerinde betimleyici, öyküleme yoluyla, didaktik, açıklayıcı ve konuşma yoluyla anlatım biçimlerinin kullanıldığı görülür. Kosalı'nın şiirlerinde betimleyici, öyküleme yoluyla ve didaktik anlatımın varlığı diğerlerine göre daha belirgindir.

2.3.3.1. Betimleyici anlatım: Betimlemeli veya tasvirli anlatım türünde yazar / şair, dış dünyadan edindiği izlenimleri kendi oluşturduğu evrende canlandırır ve dil aracılığıyla okura sunar (Aktaş ve Gündüz, 2008, s. 204). Aslan Kosalı'nın şiirlerinde yaygın bir şekilde kullandığı anlatım biçimlerinden biri olan betimleyici anlatıma dair bir örnek aşağıda gösterilmiştir:

Şəninə çox söz deyilib, / Dilə gəlməz sayı dağlar. / Qüdrətdən bəzək vurulub/ Yaşıl, göy, xurmayı dağlar. Buludların qala-qala, / Enər düzə, qalxar yola, / Köniül istər sənə qala, / Hər il yazı, yayı dağlar. ... / Axar çaylar narın-narın, / Sərin sulu bulaqların, / Aslan kimi qonaqların / Diləyir şəfayı, dağlar. (Dağlar)

2.3.3.2. Öyküleme yoluyla anlatım: Öykü, başlı başına bir olayın anlatılmasıdır. Bu tarz anlatımda öncelikli amaç, okuru düşündürmekten çok, olay aracılığıyla heyecanlandırmaktır. Bu anlatım biçiminde okuyucu olayın içine çekilir, serüvene ortak edilir. Birbiriyle bağlantısı koparılmadan olayın oluşumunda, zamanda geriye dönüşler, ileriye sıçramalar yapılarak olaya duygusal bir ton katılır. Her eylemin belirli bir zaman ve mekânda gerçekleşen bir başlangıcı, gelişmesi ve sonu vardır (Aktaş ve Gündüz, 2008, s. 210). Aslan Kosalı'nın şiirlerinde kullandığı anlatım biçimlerinden biri de öyküleme yoluyla anlatımdır:

Oğul dur ayağa qeyrət vaxtıdır / Vətən arxadadır, düşməni qabaqda. / Ölməyə tələsmə, öldür düşməni / Baban vəsiyət edib sana bu haqda. / Qoyma düşməni ala üstünə daban / Şir kimi nəbə çək, verməyənə aman. / Əcdadın gömülüb, uyuyub baban / O sən can atdığın həməni torpaqda. / Kosalı getdiyi haqqın yoludur / Düşməni qəlbi məkirlərlə doludur. / Sənin adın ululardan uludur / Dünən də, bu gün də, hələ sabah da. (Qeyrət Vaxtıdır)

2.3.3.3. Didaktik anlatım: Bu anlatım biçiminde, belli bir düşüncüyü aşılacak veya belli bir konuda öğüt, bilgi vermek, ahlaki bir ders çıkarmak (Dilçin, 2005, s. 397) amaçlanır. Yani bu tür anlatımda duygulardan çok düşünceler, verilmek istenen mesaj ön plana

çıkarılır (Alyılmaz, 2003, s. 192). Aslan Kosalı da birçok şiirinde didaktik anlatım biçiminden yararlanmıştı. Aşağıda söz konusu kullanımla ilgili bir örneğe yer verilmiştir:

Min doqquz yüz iyirmi ikidə, / Asıldı Sovet bayrağı / Xalqdan qisas aldılar, / Bir neçə erməni yağı. / Bəylər, xanlar güllələndi, / Komnistə düşmən sayacağı. / Dini-islam yasaq oldu, / Dağıldı dindar yığnağı. / İnam yeri uçuruldu / Düşdü qat qarışıq məscidə... (Məscidə)

2.3.3.4. Açıklayıcı anlatım: Açıklayıcı anlatımda, anlatılacak durum, varlık, konu, nesne tanımlama ve açıklama yoluyla anlatılır. Amaç, o şey hakkında bilgi vermek ve yine o şey hakkında okuru aydınlatmaktır (Aktaş ve Gündüz, 2008, s. 201). Aslan Kosalı da şiirlerinde zaman zaman açıklayıcı anlatım biçimini kullanmıştır:

Səni də məni də yoxdan var edib, / Yaranmışa bir güzardı bu dünya. / Nizamı, büsatı böylə qurulmuş, / Kimə gəndi, kimə dardı bu dünya. / Nəzəratçı özü nəzər salınmur, / Fikrə qərq olursan mətləb alınmur, / Əvvəli bilinmir, sonu bilinmir, / Sirlə qalan intizardı bu dünya... (Bu Dünya)

2.3.3.5. Konuşma yoluyla anlatım: İki ya da daha çok kişinin karşılıklı konuşmalarından meydana gelen anlatım biçimine konuşma (diyalog) yoluyla anlatım denir (Aktaş ve Gündüz, 2008, s. 211). Aslan Kosalı'nın şiirlerinde az da olsa kullandığı anlatım biçimlerindedir:

Mətyl eyləyib bir dilbərə söz açdım, / "Ciyarın odlara ha yana" – dedi. / Tifil kimi ayağına dolışdım / "Nə olub abrina, həyana" –dedi... (Dedi)

SONUÇ

Borçalı, bugün Gürcistan sınırları içinde yer alan kadim bir Türk yurdudur. Buradaki genel Türk nüfusu içindeki Karapapak / Terekeme Türklerinin sayısı ile ilgili beş yüz binin üzerinde bir sayı telaffuz edilmektedir. Söz konusu bölgede yaşayan Türklerin en önemli uğraşlarından biri ozanlık / âşıklık veya bir diğer adıyla söz ustalığıdır. Borçalı'da bir bölümü tanınmış; ancak çok önemli bir bölümü de bilim âlemince tanınmamış onlarca söz ustası vardır. Bu söz ustalarından biri de Aslan Kosalı'dır.

Aslan Kosalı, Borçalı'nın Karayazı bölgesinde yer alan Kosalı köyünde doğmuş ve burada yaşamış, yalnız Borçalı'da değil, Türk Dünyası'nın değişik yörelerinde sanatını icra etmiş bir söz ustasıdır. Bu çalışmada Kosalı'nın şiirlerinden örnekler verilerek şiirlerin yapı ve içerik özellikleri ana hatlarıyla incelenmeye çalışıldı. Hem yapı hem de içerik özellikleri esasında Kosalı'nın şiirlerinin Türk şiir geleneğinin çok zengin ve güzel örneklerini sergilediği görüldü.

Kosalı'nın şiirlerinde kullandığı nazım birimi, ölçü, kafiye ve redif düzeni gibi yapı özellikleri ekseninde Türk şiirinin geçmişten bugüne uzanan genel özelliklerini başarılı bir şekilde sergilediğini söylemek mümkündür. İçerik özellikleri açısından konu çeşitliliğini (vatan, kahramanlık, tabiat, dünya, din (İslamiyet), aile, sevgi / aşk, hikmet); üslup zenginliğini ortaya koyan atasözü, deyim, dua, beddua ve yemin gibi kalıplaşmış dil öğelerinin varlığını; çok sayıda söz sanatının (teşbih, tenasüp, mübalağa, tezat, telmih, istikak, istifham...) şiirlerde başarılı bir şekilde kullanımını; betimleyici, öyküleyici, didaktik, açıklayıcı ve konuşma yoluyla olmak üzere birden çok anlatım tekniğinin örneklerini sunabilmesi şairin Borçalı ve Türk Dünyası'nda olduğu gibi, Türkiye sahasında da tanınmasının gereğini ortaya koymaktadır.

Söz konusu şiirlerin daha farklı bakış açıları ve yöntemlerle ele alınarak Türk Dünyası'nın bu büyük söz ustasının şiirlerinden başka coğrafyalarda yaşayan Türkler haberdar edilmelidir. Bütün bu veriler, Türk Dünyası'nın birçok yerinde yaşayan söz ustalarının tanıtılması için, başta Türklük bilimciler olmak üzere, birçok bilim dalından araştırmacıların söz konusu yörelerde çalışmalarını bir ihtiyaç hâline getirmektedir.

SUMMARY

Turks set historical continuity and geographical depth as the fundamental grounds of their lives since the time of their emergence. In this regard, Turks form a nation which will continue to subsist today and in the future with a population of millions of people and a geographical territory that spreads over tens of millions of kilometre squares. The underlying area of the population and geography excellence of Turkish nation is the eastern part of the Caucasus and the Caspian Sea which is called as the Turkish World. A great majority of the *Qarapapaqs / Terekemes*, to which Aslan Kosali, the poet subject to this study, is a member, also live in Caucasus. It is possible to expand our knowledge about the history of the *Qarapapaq / Terekeme* Turks by referring to the data preserved in national and international archival documents. These data indicate that the *Qarapapaq / Terekeme* Turks have always settled around today's Georgia and its environs since ancient times. However, there are also other sub-ethnic groups of the *Qarapapaq / Terekeme* Turks who are known to continue their lives in various other regions. Georgian annuals and other written sources of the 7th-12th centuries suggest that the traces of Turkish speaking tribes in the Southern Caucasus and today's Georgia date back to a period before Christ. In this context, Alexander III of Macedon encountered with the *Bun* Turks around the Kura River during his expedition to Iberia and retreated by avoiding a battle against them. Similarly, historical records reflect the siege of Azerbaijan and Tbilisi in 627-628 by the Khazars. Having lived in the Northern Azerbaijan, Kazakh Khanate and around the Borchaly River until the Treaty of Turkmenchay in 1828, the *Qarapapaq / Terekeme* Turks immigrated to Turkey and Iran in great numbers due to this treaty. With reference to the above information, the *Qarapapaq / Terekeme* Turks today live mostly in Turkey, Georgia, Azerbaijan, Iran and Armenia. Borchaly, an ancient Turkish settlement in Georgia, is the most significant of the lands densely inhabited by the *Qarapapaq / Terekeme* Turks. One of the ancient settlements of Borchaly and today called as Gardabani, Qarayazi is one of the regions where the *Qarapapaq / Terekeme* Turks densely populate in Borchaly. However, there are also many other Turkish villages in Qarayazi where the *Qarapapaq / Terekeme* Turks prevail over other populations by number. One of these villages is Kosali where Aslan Kosali, the poet subject to this research, was born and grew. The family name of Aslan Kosali comes from the "Kosali" village of Qarayazi. Born in Kosali, the poet was given the name "Aslan Kosali". Kosali is a village situated 5 km south to Qarayazi next to the highway to the centre of the region and at an altitude of 290 meters. As is the case with almost all the regions of Borchaly, the ancient Turkish territory, Kosali village also is distinguished with bard tradition and traditional poetry. This, therefore, made it possible for many bards to emerge from Borchaly, in general, and Kosali village, in particular. Among these, Aslan Kosali grew up in Kosali but made a name for himself in Qarayazi, Borchaly and the rest of the Turkish world. Aslan Kosali was born on August 15, 1929 in Kosali, Qarayazi, Borchaly, a region known as one of the ancient homes of Turkish people. Both of his parents descended from the recognized families of Borchaly. Having lost his father in 1935, he was forced to struggle with poverty

with his siblings during the initial periods of his life. The 1941 war between the Soviet Union and Germany aggravated the distress of Kosali. He then started to seek employment in various fields after the end of the war. Aslan Kosali, who experienced serious financial difficulties, also took interest in being a minstrel. He was trained by Alhan Karayazili, one of the significant bards of Borchaly. He improved what he had learned from his master and became one of the respected minstrels of the Borchaly region, in particular. Aslan Kosali is a significant minstrel and poet who improved his skills by blending the historical richness of Borchaly, the aforementioned Turkish settlement, and the art of being a minstrel. His fame first crossed the borders of Kosali, where he was born, and then of Qarayazi and Borchaly, and spread over the world of Turks. The primary focus of this article is to present a general introduction to the life and poetry of such an important personality in Turkey. In other words, this study aims to introduce Aslan Kosali of Borchaly to Turkey with regard to his life and poetry. The poems used in this paper have been received from 'Asiq Aslanin Ozan Dunyasi' (2009) (*The Poetry World of Aslan the Bard*), a book edited by Vahid Omerli. The information presented here about the poetry of Aslan Kosali consists of certain selected examples. Therefore, this study offers only a limited scope. It is possible to claim that, in his poems, Kosali successfully applied the general characteristics of Turkish poetry from past to present such as units of poetry, meter, rhyme and repeated voices. The thematic diversity (homeland, heroism, nature, world, religion -Islam-, family, love and affection, and wisdom); the use of stereotyped linguistic elements such as proverbs, idioms, prayers, curses and oaths; the successful use of many figures of speech (simile, symmetry, hyperbolism, oxymoron, reference, derivation and questions etc.); the ability to offer examples to many narrative techniques such as description, narrative, didactic speech, declaration and discourse reveal the necessity of recognition of the poet not only in Borchaly but also in the whole world of Turks. Furthermore, these poems should be examined with various perspectives and methods of analysis, and the Turkish people around the world should be informed of the poems of the great Turkish poet. Indeed, the foregoing indicates that it is essential for researchers and, in particular, Turcologists to carry out studies on such areas in order to introduce the wordsmiths of the Turkish world.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Ş. & Gündüz, O. (2008). *Yazılı ve sözlü anlatım*. Ankara: Akçağ Yay.
- Alışık, G. S. (2005). Görkemli âlim Muharrem Ergin beğ. *Modern Türklük Araştırmaları*, 2(4), 10-25. Erişim adresi: <http://mtad.humanity.ankara.edu.tr/makale.php?id=73>.
- Alyılmaz, S. (2002). Borçalı (Gürcistan) Karapapaklarının / Terekemelerinin tarihine dair. *Yeni Türkiye (Türkoloji ve Türk Tarihi Araştırmaları Özel Sayısı I)*, 43, 288-291.
- Alyılmaz, S. (2003). *Borçalılı bilim adamı, eğitimci, şair Valeh Hacılar: hayatı-sanatı-şairleri*. Ankara: Devran Yay.
- Bala, M. (1977). Karapapak. *İslam ansiklopedisi* (C. 6, s. 330-331). İstanbul: Millî Eğitim Yay.
- Dilçin, C. (2005). *Örneklerle Türk şiir bilgisi* (8. bs.). Ankara: TDK Yay.
- Ercilasun, A. B. (2002). *Kars ili ağızları*. Ankara: TDK Yay.
- Kara, M. (1997). *Ata Atacanov'un şiirleri II (inceleme-gramer dizini)*. Ankara: TDK Yay.
- Kırzioğlu, M. F. (1972). *Karapapaklar / Borçalı-Kazak uruğunun Kür ve Aras boylarındaki 1800 yılına bir bakış*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yay.
- Kırzioğlu, M. F. (1992). *Yukarı Kür ve Çoruk boylarında Kıpçaklar*. Ankara: TTK Yay.
- Memmedli, Ş. (2006). *Gürcistan Azerbaycanlıları*. Tbilisi: Kolori Yay.
- Ömerli, V. (dzl.) (2009). *Aşık Aslanın ozan dünyası*. Bakı: Borçalı Cemiyeti Yay.
- Saraç, M. A. Y. (2007). *Klâsik edebiyat bilgisi belâgat*. (6. bs.). İstanbul: 3F Yay.
- Togan, Z. V. (1970). *Umumî Türk tarihine giriş I*. (2. bs.). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay.
- Togan, Z. V. (1979). Azerbaycan. *İslam ansiklopedisi*, (C. 2, s. 91-118). İstanbul: Millî Eğitim Yay.
- Tozlu, S. (2005). Karapapaklar hakkında bazı notlar-I. *Karadeniz Araştırmaları*, 7, 86-96. Erişim adresi: http://www.karam.org.tr/Makaleler/437500126_tozlu.pdf.